

*Lui Paul și Nathan,
lui Guillaume și Soren,
viteji cavaleri,*

*și pentru Charlotte, verișoara lor,
în rolul Domniței*

— *Ne jucăm de-a cavalerii?*

După ce s-au încăierat râzând în hohote pe iarbă, Paul, Guillaume și Nathan (Soren și verișoara Charlotte sunt încă prea mici pentru jocul ăsta) se ridică și caută un băț care să țină loc de spadă; o cârpă de șters prinsă cu clame de rufe va fi pe post de capă. Astfel înarmați, de la capă până în picioare, vitejii noștri cavaleri pot acum să se înfrunte pe câmpul de luptă. Un câmp care nu este închis: este vorba despre cavaleri din secolul al XII-lea, nu al XV-lea. Pentru liniștea familiilor – presupun! –, lancea nu este prezentă în panoplie. Și, cum nu au văzut *Sfântul Graal*¹, înfricoșătorii noștri războinici nu au învățat încă să călărească fără cal. Vor lupta pe jos, cu spada.

¹ Film britanic, realizat în 1975 (n. tr.).

Vom presupune deci că și-au rupt lancea și că au fost dați jos de pe cal. Însă știu ei oare acest lucru? Ar trebui să verificăm. E rândul tău, bunicule!

— Spuneți-mi, știți ce este un cavaler?

— O persoană care călărește.

— De ce?

— Ca să se bată.

— Cu ce?

— Cu lancea și cu spada.

Iată-ne liniștiți. Lancea și calul s-au alăturat capei și spadei. Mai rămâne un punct de lămurit.

— De ce se bate un cavaler?

Liniște și șovăială. Cel mai mare, Paul, răspunde într-un sfârșit:

— Ca să ia cu asalt un castel și să elibereze o prințesă.

Ei, a mers destul de bine.

1

Un bărbat, un cal și arme

Cavaler, călăreț

— *De ce se spune cavaler (chevalier) și nu călăreț (cavalier)? Nu este același lucru?*

— Este adevărat că ambele cuvinte se referă la „cal” (*cheval*), iar la origine nu există o diferență de sens. Cuvântul care desemnează arma – înțelesă ca formațiune militară – creată pentru lupta de pe cal, alături de infanterie și de artilerie, este „călărime, cavalérie” (*cavalerie*) și nu „cavalerime, cavalérie” (*chevalerie*). Astfel, de-a lungul Istoriei, au existat călăreți și regimente de călărime până la mijlocul secolului al XX-lea: filme vechi de actualități încă mai arată, în 1939, la începutul celui de-al Doilea Război Mondial, șarjele disperate ale cavaleriei poloneze în fața invadatorilor germani.

În armatele moderne, există întotdeauna o călărie... fără cai și călăreți: aceștia au fost înlocuiți cu tancuri sau cu blindate. De altfel, istoricii care au studiat războaiele au descoperit trăsături comune între tancuri și călăreții din Evul Mediu.

— *Păi, atunci, dacă este vorba despre același lucru, de ce există două cuvinte?*

— „Călăreț” are un sens tehnic: cel care știe să călărească și care, într-o armată, știe să lupte de pe cal. Oricine sau aproape oricine poate deci deveni călăreț; însă nu toți călăreții sunt cavaleri.

— *Trebuie să fie investiți?*

— Exact, și mai încolo vom vedea ce înseamnă acest lucru. În primul rând, cavalerul trebuie să prezinte, pe lângă calitățile militare de călăreț, și alte calități, „morale”. Trebuie să revenim la originea cuvântului: *chevalier* (cavaler) este traducerea în franceză a cuvântului latin *miles* (la plural, *militēs*), în timp ce *chevalerie* (cavalerie) este traducerea cuvântului *militia*. Aceste cuvinte latinești, des întrebuintate în epoca medievală, când s-a constituit cavaleria, sunt înrudite cu verbul *militare*, care înseamnă „a servi”, a servi

statul, în calitate de războinic, dar și de funcționar. În cuvântul *miles*, noțiunea de serviciu este încă prezentă mult timp, cuvântul desemnându-l pe vasal, cel care îl servește pe senior. Cum era de așteptat, *miles*/ „cavaler” a păstrat acest sens: a servi un senior, a servi regele, a-l servi pe Dumnezeu, ba chiar a-și servi domnița (a-i fi supusul cavaler, cum spunem și astăzi). Pe scurt, cavalerul se luptă pentru o cauză nobilă, pentru dreptate, punându-se în slujba binelui. Acestea fiind spuse, revenim la ce ați spus voi: „să elibereze o prințesă”, adică o persoană lipsită de apărare, amenințată, atacată sau prizonieră. Însă un cavaler nu luptă oricum: el trebuie să respecte reguli și valori în fața adversarului său, să se comporte într-un mod...

— ...*cavaleresc!*

— Exact! Cu alte cuvinte, cu „onoare”. Onoarea se află în centrul idealului cavaleresc.

— *Deci cavalerii nu pot fi răi, ei sunt întotdeauna buni?*

— Crezi? Ar fi prea simplu. Unii fac numai rău pe lume: sunt feloni, violenți, trădători. Pă-

catul trufiei este păcatul cavaleriei. Din fericire însă, oameni care nu sunt cavaleri știu să se comporte într-un mod cavaleresc.

Așadar, vă este clar? A fi cavaler înseamnă a fi un călăreț cu exigență etică, care respectă un ansamblu de valori ce au la bază onoarea, curajul, dreptatea. Acest ideal devine uneori realitate.

— *Dacă acest cuvânt este tradus din latină, înseamnă că la Roma existau cavaleri?*

— Da. Cavalerul roman aparținea ordinului ecvestru (*equus*, „cal”), o categorie juridică și socială care venea după ordinul senatorial. Însă, înainte de toate, cavalerul roman servea statul. Este deci mai bine să raportăm cavaleria medievală la dezvoltarea armelor călărimii. Ați auzit vorbindu-se despre invaziile barbare care au copleșit Imperiul Roman în secolul al V-lea? Grecii și, mai apoi, romanii îi numeau barbari pe toți cei care erau străini de civilizația lor. Popoarele barbare din secolul al V-lea erau popoare germanice – goții, vandalii și francii – care au migrat în Galia, în Italia, în Spania. Aceștia, sau, cel puțin, șefii lor și cercul acestora de apropiați și de războinici, erau călăreți și practicați deja înmânarea armelor, un

rit comparabil cu ceea ce va fi mai târziu investiția. Unii istorici văd în acest lucru dovada existenței unei cavalerii la popoarele germanice încă din această epocă îndepărtată. De altfel, trebuie știut că și la Roma exista deja ceva asemănător: înmânarea bandulierei (o bandă lată de stofă sau de piele, purtată de-a curmezișul pieptului, care avea rolul să susțină sabia) noului soldat.

— *Noi credeam însă că abia în Evul Mediu a apărut cavaleria, pe vremea seniorilor și a castelurilor.*

— Și eu tind să fiu de acord cu voi, însă trebuie să fim foarte atenți. Evul Mediu se întinde pe o perioadă lungă de o mie de ani, care începe tocmai cu invaziile germanice. Or, voi aveți în minte cavaleria deplin constituită, așa cum era ea pe vremea seniorilor și a castelurilor. Lucrurile însă nu pleacă niciodată de la nimic și este absolut normal să căutăm în trecut originile, dacă nu ale cavaleriei, cel puțin ale unora dintre elementele sale. Să continuăm să depănăm firul timpului. Trei sau patru secole după venirea popoarelor germanice, în jurul anului 800, în imperiul lui Carol cel Mare (numit Imperiul Carolingian), cavaleria a devenit forța armată principală. Toți oamenii liberi, care

se aflau în posesia unei anumite averi, trebuiau să facă serviciul militar; ei trebuiau să răspundă convocării împăratului și să vină pe cal, înarmați. Unii sunt mai bogați și mai puternici decât alții; își construiesc locuințe frumoase, palate, însă acestea încă nu sunt castele, deoarece nu sunt fortificate; au mulți oameni devotați și servitori, care îi slujesc uneori călare. Când nu duc „războiul împăratului”, ei se distrează atacându-i călare și jefuindu-i pe vecini, dușmani (însă nu întotdeauna) ai împăratului. Ei caută doar să-și ia prada și nu să cucerească teritoriile. Iată că avem aici deja practici specifice cavaleriei.

— *Deci din ce moment putem vorbi cu adevărat despre cavalerie?*

— Două secole mai târziu, după anul 1000. Cavaleria pe care o cunoașteți ia naștere în momentul în care apar sau se generalizează noi moduri de luptă cu lancea și de călărit și se constituie noi forme de relații sociale și politice, care îi vor aduce cavalerului un rol și un prestigiu mai mare.

Cavalerul este deci un bărbat cu un cal și cu arme.

Calul

— *Un cal mare?*

— Da, căci cavalerul cântărește mult, mai ales când echipamentul său defensiv (armura) se mărește și... se îngreunează. Cavalerul nu este singurul care are un cal; acest animal este folosit de toate păturile societății, pentru arat, transport și deplasare. Se cunoaște calul de paradă, un cal calm și ușor de călărit, pe care se suie călătorii, doamnele și călugării, și calul de povară, greoi, încet, însă robust, bun la arat, care este și un cal bun la toate. În sfârșit, mai este calul de luptă numit „destrier”², deoarece, înainte de a fi încălecat de cavaler în luptă, valetul sau scutierul care îl conducea îl ținea cu mâna dreaptă. Costa foarte scump și mulți cavaleri, care nu erau destul de bogați pentru a-și cumpăra unul, călăreau fără să se simtă rușinați un cal de paradă, un cal de povară sau chiar o catârcă.

— *Deci cavalerul nu încăleacă un cal de luptă decât atunci când merge la război?*

² În franceză, în original. Cuvântul provine din latinescul *dexter, tra, trum* “drept” (n. tr.).